

Warszawa, 21 grudnia 2005 r.

ZMIENNOŚĆ WYNIKU FINANSOWEGO NARODOWEGO BANKU POLSKIEGO W ŚWIETLE ZASAD RACHUNKOWOŚCI

W związku z dyskusją na temat wyniku finansowego NBP w 2005 roku, NBP przedstawia następujące wyjaśnienia:

ZASADY RACHUNKOWOŚCI

1. Zgodnie z Ustawą o NBP, zasady rachunkowości NBP powinny odpowiadać standardom stosowanym w Europejskim Systemie Banków Centralnych (art.67). Określone w uchwale numer 16/2003 RPP zasady rachunkowości NBP zostały zharmonizowane z wytycznymi Europejskiego Banku Centralnego z dnia 5 grudnia 2002 r., w sprawie ram prawnych rachunkowości i sprawozdawczości ESBC. Natomiast w kwestiach nieregulowanych tymi wytycznymi, NBP odwołuje się do międzynarodowych standardów rachunkowości.
2. Omawiane zasady rachunkowości uwzględniają specyfikę banku centralnego i odpowiadają wysokiej jakości standardom rachunkowości banków centralnych. Jedną z fundamentalnych zasad rachunkowości ESBC, jest **zasada ostrożnej wyceny**. Zgodnie z nią niezrealizowane przychody z wyceny nie powinny być zaliczane do wyniku finansowego. Tym samym np. jeśli bieżąca cena rynkowa dowolnego składnika aktywów finansowych jest wyższa od ceny, po której został on nabyty to różnica z wyceny nie może podwyższać wyniku finansowego. Wpływ bieżącej ceny rynkowej takiego składnika aktywów na wynik finansowy nastąpiłby dopiero w momencie jego sprzedaży. Właśnie, dlatego można stwierdzić, że zasady rachunkowości EBC, w porównaniu do Międzynarodowych Standardów Rachunkowości i Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej (MSR/MSFF), ograniczają zmienność wyniku finansowego. Jednocześnie, zgodnie z inną zasadą wynikającą z wytycznych EBC, NBP dokonuje **wyceny aktywów i zobowiązań według bieżących cen i kursów rynkowych**. Jest to niezwykle ważna i powszechnie stosowana w rachunkowości zasada, dzięki której można monitorować faktyczną, wartość aktywów i zobowiązań banku centralnego, a nie ich wartość historyczną. Dzięki rozwiązaniom przyjętym przez Parlament w 2003 roku (zmiana ustawy o NBP), rachunkowość NBP została oparta na solidnych, międzynarodowych standardach. Przyjęcie opracowanych przez EBC wytycznych w zakresie rachunkowości zapewnia

NBP

porównywalność sprawozdań finansowych NBP ze sprawozdaniami innych banków centralnych.

3. Zgodnie z art. 69 ustawy o NBP sprawozdanie finansowe banku centralnego jest badane przez biegłego rewidenta. Poprawka do ustawy o NBP, która wprowadziła ten obowiązek, była spowodowana koniecznością dostosowania do ustawodawstwa europejskiego jeszcze przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej. Zadanie audytora polega na wydaniu opinii, co do rzetelności i zgodności z prawem sprawozdania finansowego banku centralnego. Opinia audytora stanowi certyfikat prawidłowości sprawozdania finansowego obejmującego bilans, rachunek zysków i strat oraz informację dodatkową. NBP jest jedną z nielicznych instytucji sektora publicznego w Polsce, która swoje sprawozdanie finansowe, poddaje pełnemu badaniu przez niezależnego biegłego rewidenta.
4. Jednocześnie sprawozdanie finansowe NBP jest zatwierdzane przez Radę Ministrów. W dniu 21 czerwca 2005r. Rada Ministrów bez żadnych zastrzeżeń zatwierdziła sprawozdanie finansowe NBP za 2004 rok sporządzone po raz pierwszy zgodnie ze standardami stosowanymi w Europejskim Systemie Banków Centralnych.

PORÓWNANIE WYNIKU FINANSOWEGO ZA 2004 I 2005 ROK

5. Zbadane przez audytora i zatwierdzone przez Radę Ministrów sprawozdanie finansowe za 2004 r. wykazało zysk w wysokości 4.387,4 mln zł. Jest to kwota przewyższająca wykazany w zatwierdzanym przez Radę Polityki Pieniężnej planie finansowym NBP na 2005 zysk w wysokości 475,8 mln zł.
6. Wyższy poziom zysku w 2004 roku w stosunku do ujętego w planie finansowym na rok 2005 był konsekwencją **czynników o charakterze jednorazowym**, które wynikały z wprowadzonych od 1 stycznia zmian zasad rachunkowości Banku. Zgodnie z §43 Uchwały RPP określającej zasady rachunkowości NBP, skutki zmiany zasad rachunkowości zostały w dniu 1 stycznia 2004 roku jednorazowo zaliczone do wyniku finansowego NBP. Wskutek czego, w pierwszym dniu nowego roku obrotowego zysk NBP wyniósł 3.588,0 mln zł.
7. Na kwotę 3.588,0 mln zł składały się :
 - a. 1 stycznia 2004 roku przeksięgowano do wyniku NBP kwotę 2.215,6 mln zł, odpowiadającą odsetkom skapitalizowanym od kredytów refinansowych w walucie krajowej. Odsetki te dotyczyły kredytu na inwestycję centralną „Budowa Elektrowni Opole 6 bloków x 360MW wraz z wyprowadzeniem mocy”, udzielonego pod koniec lat 80-tych. W okresie realizacji inwestycji, występowała karencja w spłacie odsetek. Dopiero w momencie rozpoczęcia spłaty kredytu od 1999 r.

NBP

(zarówno kapitału jak i odsetek skapitalizowanych), NBP zaliczał do wyniku finansowego narosłe odsetki, ujęte uprzednio jako przychody przyszłych okresów. W dniu 1 stycznia 2004 roku pozostałe do spłaty odsetki skapitalizowane, zostały w całości zaliczone do wyniku finansowego,

- b. przechodząc na nowe zasady rachunkowości, w tym zasadę rynkowej wyceny aktywów, NBP musiał w bilansie otwarcia wykazać faktyczną, rynkową wartość swoich aktywów. Dlatego w dniu 1 stycznia 2004 roku wszystkie, będące w posiadaniu NBP papiery wartościowe w walutach obcych, zostały wycenione zgodnie z ich faktyczną wartością rynkową. Różnica z urealnienia wartości aktywów banku, została zaliczona do wyniku finansowego i spowodowała jego wzrost 1 stycznia 2004 roku o 1.035,0 mln zł,
 - c. pozostałe pozycje, które zwiększyły wynik finansowy o 337,4 mln zł (głównie przychody z tytułu dodatnich różnic kursowych od aktywów i zobowiązań wyrażonych w walutach obcych).
8. W opinii do sprawozdania finansowego za 2004 rok niezależny biegły audytor stwierdził m.in., że sprawozdanie finansowe NBP jest zgodne z przepisami prawa oraz we wszystkich istotnych aspektach przedstawia rzetelnie i jasno wszystkie informacje istotne dla oceny wyniku finansowego za okres od dnia 1 stycznia 2004 do dnia 31 grudnia 2004 roku, jak też sytuacji majątkowej i finansowej NBP na dzień 31 grudnia 2004 roku. Biegły rewident uznał, że wpływ jednorazowych czynników na wynik finansowy 2004r. jest ważny i podkreślił, że „korekty wynikające z wprowadzenia /.../ uchwał zmieniających zasady rachunkowości NBP w łącznej kwocie 3.587.989 tysięcy złotych, zostały ujęte w rachunku zysków i strat okresu bieżącego /.../. W przypadku, gdyby opisane zmiany nie zostały ujęte w rachunku zysków i strat okresu bieżącego, zysk NBP za rok zakończony 31 grudnia 2004 roku stosując nowe zasady rachunkowości obowiązujące w 2004 roku wyniósłby 799.386 tysięcy złotych”. Po wyeliminowaniu omówionych powyżej czynników jednorazowych, wynik finansowy NBP w latach 2004 i 2005 kształtuje się na względnie zbliżonym poziomie. Z tego powodu do wszelkich porównań powinien być stosowany wynik po wyłączeniu tych czynników.
9. Informacje, dotyczące kształtowania się wyniku finansowego NBP w 2004r., w tym wpływu czynników jednorazowych, zostały przedstawione Sejmowi w Sprawozdaniu z działalności NBP za 2004r. oraz omówione w raporcie rocznym NBP, dostępnym m.in. na stronie internetowej NBP.

ZMIENNOŚĆ WYNIKU FINANSOWEGO

10. Szczególna struktura bilansu NBP, jak i innych banków centralnych na świecie, ma istotne konsekwencje dla zmienności wyniku finansowego. **Udział aktywów walutowych przekracza 90% ogółu aktywów NBP**, podczas gdy pasywa niemal w 100% są w walucie krajowej. Taka struktura bilansu wynika z faktu, iż NBP, podobnie jak inne banki centralne, gromadzi i zarządza rezerwami dewizowymi (aktywa walutowe) oraz emituje znaki pieniężne (pasywa w złotych). Przy takiej strukturze aktywów i pasywów w bilansie NBP zmienność wyniku finansowego jest efektem działania **czynników niezależnych od banku centralnego**, a mianowicie zmienności zagranicznych stóp procentowych oraz kursów walutowych, które kształtują się pod wpływem złożonych i bardzo trudnych do przewidzenia sił.
11. Bank centralny w Polsce posiada więcej aktywów walutowych niż zobowiązań w danej walucie obcej i ma tzw. otwartą pozycję walutową. Jest tym samym, wystawiony na znaczne ryzyko kursowe, a w przeciwieństwie np. do banków komercyjnych, możliwości zabezpieczenia się przed tym ryzykiem są bardzo ograniczone. Jeśli zatem złoty się wzmacnia, np. z 4,0 do 3,8 PLN za 1 EUR, wówczas przeliczona na złote wartość aktywów ulega zmniejszeniu. Ten spadek wartości złotej aktywów zmniejszałby wynik finansowy NBP. Jednak dzięki przyjętym w NBP zasadom, negatywny wpływ aprecjacji na wynik finansowy jest eliminowany przez zmniejszenie rachunku rewaluacyjnego, który powstał głównie z dodatnich różnic kursowych z wyceny, wynikających z deprecjacji złotego w latach 1991 - 2003. Zgodnie z przyjętymi zasadami rachunkowości jego kwota zmniejsza się m.in. w sytuacji umocnienia złotego. Tak stało się właśnie w 2004 roku, kiedy negatywny wpływ na wynik finansowy aprecjacji złotego został całkowicie zniwelowany poprzez zmniejszenie rachunku rewaluacyjnego. W przeciwnym wypadku w miejsce wysokiego zysku bank centralny odnotowałby wysoką stratę. Złoty bowiem w porównaniu z końcem 2003 roku wzmocnił się z poziomu 3,74 PLN/USD oraz 4,71 PLN/EUR do poziomu 2,99 PLN/USD oraz 4,08 PLN/EUR na koniec 2004 roku, tj. odpowiednio o 20% i 13%. Tak znaczna aprecjacja złotego spowodowała spadek wartości aktywów NBP o kwotę ponad 20 mld zł. W tej samej kwocie zwiększyły się więc koszty niezrealizowane z tytułu ujemnych różnic kursowych, a NBP tylko dlatego uniknął znacznej straty w 2004 roku, że zgodnie z przyjętymi zasadami rachunkowości w analogicznej do spadku wartości aktywów kwocie ponad 20 mld zł zmniejszył rachunek rewaluacyjny.
12. Gdyby nie było rachunku rewaluacyjnego na koniec 2004 roku zamiast zysku w wysokości 4.387,4 mln zł, Narodowy Bank Polski poniósłby stratę w wysokości 16.507,0 mln zł. Straty takiej nie pokryłby fundusz rezerwowy, tworzony w tym celu (art. 62 ustawy o NBP), gdyż

NBP

jest on zbyt niski – na koniec 2004 roku wynosił 558,6 mln zł oraz fundusz statutowy, wynoszący 1.500,0 mln zł (art. 61 ustawy o NBP). W takiej sytuacji, strata 2004 roku, musiałaby zostać pokryta przyszłymi zyskami. Z punktu widzenia budżetu państwa, gdyby NBP nie posiadał mechanizmu zabezpieczającego przed ryzykiem kursowym, tj. rachunku rewaluacyjnego, budżet państwa nie otrzymałby wpłaty z zysku nie tylko za rok 2004, ale również w następnych latach. **Dobitnie wskazuje to, jak pozytywną rolę dla stabilizacji sytuacji finansowej NBP oraz wpłat zysku do budżetu państwa odegrał rachunek rewaluacyjny.**

13. Zmiany kursu walutowego wpływają na wynik finansowy NBP również w ten sposób, że uzyskane z rezerw dewizowych przychody są następnie przeliczane na złote. Przy aprecjacji złotego maleje wyrażony w złotych strumień odsetek uzyskiwanych w walutach obcych. Odwrotna zależność zachodzi przy deprecjacji złotego.
14. Zmienność wyniku finansowego NBP w znacznym stopniu zależy również od zmian stóp procentowych na zagranicznych rynkach finansowych. Wzrost stóp procentowych w zależności od rodzaju instrumentu finansowego oraz okresu inwestycji w różny sposób wpływa na wynik finansowy. Pozytywny efekt wzrostu stóp procentowych najszybciej uwidacznia się w przypadku lokat składanych na krótkie terminy. Natomiast w przypadku inwestycji w długookresowe obligacje, pozytywny wpływ wzrostu stóp procentowych na wynik finansowy, z tytułu lokowania rezerw dewizowych na wyższy procent, pojawia się dopiero w dłuższym okresie. W krótkim okresie wzrost stóp procentowych przekłada się na spadek cen dłużnych papierów wartościowych i w konsekwencji wywiera negatywny wpływ na wynik finansowy. Efekt ten jest tym większy im większa wartość rezerw dewizowych jest zainwestowana w długoterminowe papiery wartościowe. Wzrost zagranicznych stóp procentowych zaledwie o 10 punktów bazowych (0,1 pkt. procentowego.) może spowodować spadek wyniku finansowego NBP nawet o 200 mln zł.
15. Na rynkach finansowych, nawet w stosunkowo krótkich okresach, dochodzi do znacznych zmian cen i rentowności papierów wartościowych. Np. w Stanach Zjednoczonych w okresie między 14 – 25 listopada br. dochodowość 10 letnich dłużnych papierów wartościowych spadła z 4,61% do 4,43%. Przykład ten pokazuje, jak znacznie może się zmieniać wynik finansowy NBP nawet w krótkim okresie na skutek działania czynników zewnętrznych, niezależnych od banku centralnego.

WYNIKI FINANSOWE INNYCH BANKÓW CENTRALNYCH

16. Niekorzystne zmiany kursów walutowych (ryzyko kursowe) oraz zmiany cen papierów wartościowych (ryzyko stopy procentowej) mogą powodować nie tylko wysoką zmienność

wyniku finansowego, ale mogą prowadzić również do powstania straty w banku centralnym. Ryzyko to jest tym większe, im większy jest udział w strukturze bilansu po stronie aktywów walut obcych, a po stronie pasywów zobowiązań w walucie krajowej.

17. W ostatnich latach wiele europejskich banków centralnych wykazało straty. Należą do nich np. EBC, Bank Francji, Bank Szwecji, a wśród krajów, które ostatnio przystąpiły do Unii Europejskiej np. Bank Czech, Bank Słowacji i Bank Węgier.

ZMIANY WYNIKU FINANSOWEGO NBP W OSTATNICH LATACH

18. W latach 2000-2003 średni zysk NBP kształtował się na wyjątkowo wysokim poziomie 4.204,0 mln zł. W tym okresie najwyższy zysk odnotowano w 2000 roku – 5.012,0 mln zł, a najniższy w 2001 – 2.696,1 mln zł. Średni zysk tego okresu istotnie odbiegał od średniego zysku w latach 1996-1998, który kształtował się na poziomie 1.188,8 mln zł. Był również znacznie wyższy od zysku w 2004 r. (po wyeliminowaniu jednorazowych czynników związanych ze zmianami rachunkowości) – 799,4 mln zł, oraz zysku ujętego w planie finansowym na 2005 r. w wysokości 475,8 mln zł.
19. Analiza rachunku zysków i strat NBP wskazuje, że osiągnięte w latach 2000-2003 dobre wyniki zależały głównie od czynników jednorazowych, które pozytywnie wpłynęły na wynik.
20. Wysoki łączny zysk NBP w latach 2000-2003 wynikał przede wszystkim z następujących czynników jednorazowych:
- w tych latach NBP sprzedał bankom komercyjnym tzw. konwersyjne obligacje skarbu państwa i uzyskał przychody z tytułu odpisów aktualizujących w łącznej wysokości 3.443,1 mln zł. Tego typu przychody nie występują po tym okresie,
 - do kwietnia 2004 roku NBP posiadał obligacje skarbowe emisji 1991 roku nominowane w USD oraz utworzoną w 1992 roku lokatę w USD. Dodatkowo różnice kursowe od tych aktywów były zaliczone do wyniku finansowego w dniu wykupu obligacji i spłaty lokaty. Łączne przychody z tego tytułu w omawianym okresie wyniosły 2.785,2 mln zł. Tego typu przychody nie występują po kwietniu 2004 roku,
 - w 2000 roku NBP zaczął stosować zasadę memoriału, tj. zwiększać / zmniejszać wynik finansowy w momencie naliczenia, a nie jak wcześniej, zapłaty odsetek. Z tego tytułu zysk NBP w 2000 roku zwiększył się o kwotę 2.336,9 mln zł,
 - łącznie z wymienionych tytułów przeciętny roczny zysk NBP w omawianych latach, zwiększył się o kwotę ponad 2.100,0 mln zł.

NBP

21. W 1999 roku RRP podjęła uchwałę 11/1999, która określała zasady tworzenia i rozwiązywania rezerwy na pokrycie ryzyka kursowego (tzw. rezerwy rewaluacyjnej). Jej pełne działanie uwidoczniło się od 2000 roku. Z tytułu rozwiązywania rezerwy rewaluacyjnej przeciętny zysk NBP w tych latach uległ podwyższeniu o kwotę 971,3 mln zł. W planie na 2005 rok przyjęto, że NBP osiągnie przychody z tego tytułu na poziomie 392,8 mln zł, tj. o prawie 580 mln zł mniej niż wynosiła średnia kwota w latach 2000-2003.
22. Jednocześnie, począwszy od 2004 roku, pojawiły się nowe czynniki obniżające wynik finansowy NBP. W związku ze zmianą ustawy o NBP z dnia 18 grudnia 2003 roku i wprowadzeniem oprocentowania rezerwy obowiązkowej (art. 39) utrzymywanej przez banki na rachunkach w NBP, w planie na 2005 rok przyjęto koszty z tytułu oprocentowania rezerwy obowiązkowej, w kwocie 720,0 mln zł. W planie uwzględniono również przewidywany spadek cen zagranicznych papierów wartościowych i w konsekwencji koszty niezrealizowane z wyceny tych papierów w kwocie 667,5 mln zł.

Przedstawiona analiza wskazuje, że po wyeliminowaniu skutków czynników przejściowych oraz uwzględnieniu nowych rozwiązań prawnych, zysk NBP w ciągu ostatnich lat kształtuje się na względnie stabilnym poziomie. Przy nie występowaniu takich czynników, zmiany zysku NBP, w warunkach bezpiecznej polityki inwestycyjnej, są konsekwencją zmian zagranicznych i krajowych stóp procentowych, kursów walutowych oraz poziomu rezerw dewizowych.

**I Zastępca Prezesa NBP
Jerzy Pruski**